

European Conference of Educational Research 2014, Emerging Researchers' Conference The Past, Present and Future of Educational Research in Europe

Porto, 1.–2. 9. 2014

Hostitelem letošní výroční 20. konference ECER 2014 bylo Portugalsko. Hlavní konferenci předcházela dvoudenní konference pro začínající výzkumníky, kterou zde blíže představíme. Nejprve ale několik postřehů k hostitelské zemi.

Konference se konala v zemi s dlouhou tradicí ve vzdělávání.¹ Školství a kultura se zde významně rozvíjely také působením jezuitů² v 16. a 17. století, ovšem ještě ve druhé polovině 20. století patřilo Portugalsko k zemím s vysokým počtem funkčně negramotných obyvatel. Proto země v 70. letech zahájila Národní program alfabeti-zace, kterému se podařilo funkčně negramotné obyvatele vzdělat.

Porto – malebné město slunce a vína – nás zaujalo zejména svou architekturou a historickým centrem. Setkání s realitou této země, která se vypořádává s tvrdými restriktivními opatřeními, se dostavilo hned záhy. Portugalsko – země na konci Evropy – prošlo v nedávné době tvrdými úspornými opatřeními, které muselo podstoupit pro splacení půjčky téměř 80 miliard eur. Evropská komise zemi vyzdvihuje jako příklad dobře nastavených systémových změn, které mají Portugalsku zaručit prosperitu. V samotném Portu lze vysledovat dopady těchto restriktivních opatření: emigrace (mnoho bytů a domů v okrajových částech Porta na prodej) a chudoba, resp. velké nerovnosti (v samotném centru nalezneme ulice s rozpadajícími se budovami). To vše je důsledkem vysoké nezaměstnanosti a nízkých platů. Zdá se, že v důsledku výše uvedených změn Portugalsko prochází rozsáhlými demografickými změnami.

Na Fakultě psychologie a společenských věd portské univerzity (Faculdade de Psicologia e de Ciências da Educação da Universidade do Porto) se konala konference pro začínající výzkumníky, která předcházela Evropské konferenci pedagogického výzkumu. V jednotlivých sekcích jsme zaregistrovali silné zastoupení začínajících výzkumníků ze skandinávských zemí a rovněž silné zastoupení účastníků z hostitelské země. To nám umožnilo blíže se seznámit s tamějším systémem vzdělávání. Jeden z příspěvků se věnoval také výsledkům Portugalska v mezinárodním výzkumu PISA (země se účastnila od roku 2000 všech cyklů, proto je možné sledovat vývojové tendence gramotností v rámci Portugalska, ale i na mezinárodní úrovni).

¹ Nejstarší portugalská univerzita byla založena v Coimbre již v roce 1290.

² Portugalsko bylo jednou z prvních zemí, kde se jezuité usadili. Jejich přítomnost zde připomíná renesanční jezuitský kostel Igreja dos Grilos či kostel sv. Vavřince (Iglesia de San Lorenzo) s bývalým klášterem jezuitů, dnes zde sídlí muzeum chrámového umění.

V roce 2012 Portugalsko dosáhlo v matematické gramotnosti průměrné úrovně zemí OECD (portugalští patnáctiletí žáci dosáhli statisticky horšího výsledku než čeští žáci). Ve čtenářské a přírodovědné gramotnosti již portugalští žáci za průměrem zemí OECD zaostávali. To vše i přesto, že o výsledcích výzkumu PISA se na odborné i laické úrovni diskutuje a dopady těchto debat se odrážejí i v národní vzdělávací politice. V roce 2005 byly zavedeny národní zkoušky z matematiky a portugalského jazyka a v roce 2006 následovalo odstartování národního plánu pro rozvoj čtení. Zdá se, že mezinárodní výzkum PISA v případě Portugalska opravdu sloužil ke zlepšení národního vzdělávacího systému, jak doporučuje K. Leithwood (2004). Země se kromě jiného řídí také doporučeními OECD pro vzdělávací politiku, hlavními tématy, kterými se Portugalsko v současnosti zabývá, jsou spravedlivost, kvalita a efektivita vzdělávacího systému.

Název konference *Minulost, přítomnost a budoucnost pedagogického výzkumu* nás donutil zamyslet se nad vývojem doktorského studia a položit si otázku, kam vývoj studentů doktorských studijních programů směřuje. Plenární přednáška Nilzy Costy z portugalské univerzity nabídla porovnání vlastních zkušeností doktorandky studující na konci 60. let se současnou situací doktorandů, kterou označila za velmi trnitou a nejistou. Upozornila, že současná masifikace vysokoškolského vzdělávání přispívá ke zvyšování konkurence mezi doktorandy. Zatímco v 60. letech byla doktorandovi automaticky nabídnuta pracovní pozice ve výzkumných institucích, dnes je získání Ph.D. titulu jen jednou z mnoha nutných podmínek. Na problémy masifikace vysokoškolského vzdělání včetně uplatnění absolventů doktorského studia upozorňuje u nás např. J. Mareš (2013). Nilza Costa tak doktorandům připomněla jejich těžký úděl, ale nepřidala jim příliš optimismu do budoucna, ani nenabídla žádná konkrétní řešení.

Mezi sekce, které se těšily velkému zájmu, patřily: *Education and the Bologna Process; Language and Education; Foreign Language Education; Curriculum and Education; Educational Research; Higher Education* či *Mobility and Education*. Zároveň lze v evropské pedagogice pozorovat zájem o výzkum dětí předškolního věku; měření a zajištění kvality vzdělávání a školního života; témata sebepojetí a sebehodnocení jak žáků na základních školách, tak studentů na univerzitách. Naopak téměř žádný z příspěvků mladých výzkumníků se nevěnoval problematice gramotností (čtenářské, matematické ani přírodovědné) či otázkám a problémům klíčových kompetencí. Lze říci, že podstatnými zdroji dat se doktorandům stávají mezinárodní výzkumy PISA, PIRLS, TIMSS, ICILS nebo TALIS. Zaujal nás také příspěvek zabývající se finským vzdělávacím systémem. Ačkoliv v mezinárodním výzkumu PISA Finsko dlouhodobě vykazuje nadprůměrné výsledky ve všech gramotnostech (v roce 2012 zaznamenalo propad u matematické gramotnosti), pouze 72 % finských patnáctiletých žáků uvedlo, že se ve škole cítí dobře. To otevírá další výzkumná pole, která se zabývají vztahem školního klimatu (kvality školního života) a úspěšností v testech. Otázka příznivého klimatu je velmi aktuální také v českých školách – dle stejného výzkumu jsou čeští žáci ke škole a atmosféře v ní velmi kritičtí, spolu se Slovenskem a Koreou nejkritičtější z testovaných zemí.

Dále nás zaujal příspěvek týkající se vzdělávací reformy v Québecu, kde bylo zavedeno kurikulum založené na klíčových kompetencích, ale v roce 2010 od tohoto způsobu vzdělávání výuky bylo odstoupeno, resp. došlo k zavedení smíšeného kurikula (mixed or hybrid curriculum). V kontextu s Českou republikou nabízí vzdělávací reforma mnohé otázky k zamyšlení a rozvíjí úvahy o správném směřování českého školství. Z výzkumů víme, že čeští rodiče spíše upřednostňují hodnocení klasifikací, které je pro ně srozumitelné, a slovnímu hodnocení nejsou příliš nakloněni, ačkoliv se neustále hovoří o jeho výhodách a efektech na proces učení (Novotná & Krabsová, 2013). V Québecu bylo od plošně zavedeného slovního hodnocení na žádost veřejnosti (pro rodiče bylo slovní hodnocení nesrozumitelné) opuštěno a následoval návrat zpět ke klasickému známkování. Tématem hodnocení se zabývala přímo jedna ze sekcí, *Assessment and Education*, která zřetelně ukázala, jakým směrem se výzkum stále zabývá – klasifikaci nebyla věnována pozornost, převládala témata zaměřená na problematiku formativního hodnocení, poskytování zpětné vazby či na roli sebehodnocení ve školní výuce.

V diskuzích bylo nejvíce času věnováno metodologickým otázkám a ukotvení řešeného problému v širší perspektivě včetně porovnání situace dané země s ostatními evropskými státy, z nichž účastníci pocházeli (například porovnání korejského a finského vzdělávacího systému). Zde jsme zaznamenali, že mnoho doktorandů je součástí rozsáhlých projektů – jejich vlastní výzkum byl tedy často výstupem dílčí části rozsáhlých výzkumných univerzitních či fakultních projektů.

Posterová sekce byla v poměru s výše zmiňovanými sekcemi velmi skromná, účastnilo se jí pouze pět studentů. Rovněž v této sekci jsme měli české zastoupení – Monika Boušková prezentovala svůj poster na téma *Teacher Quality in the Context of Differentiated Education System in the Czech Republic*. Kromě standardní posterové sekce měli mladí výzkumníci možnost vyzkoušet si nový formát konference, tzv. Pecha Kucha, jehož smyslem je, aby prezentace byly co nejnutnější. Přednášející má k dispozici 6 minut a 40 sekund, během nichž představuje svůj projekt na 20 slajdech, přičemž každý z nich může komentovat po dobu 20 vteřin.

Ačkoliv v plenární přednášce bylo upozorňováno na velmi konkurenční prostředí mezi doktorandy, všechny sekce se nesly ve velmi přátelském duchu, účastníci obdrželi kvalitní zpětnou vazbu a diskuze mnohdy pomohla doktorandům v plánování a rozvoji jejich dalšího výzkumu. Srozumitelné instrukce k prezentaci příspěvků, které přednášející obdrželi před svým příjezdem na konferenci, kvalitní time-management a disciplinovanost vedoucích jednotlivých sekcí zaručovala bezproblémový chod celé konference.

Kvalita powerpointových prezentací, prezentačních dovedností a tvorba handoutů některých našich kolegů z různých států nás vedla k úvahám, jak dále koncipovat a zlepšovat naše doktorské studium – jako nezbytná se jeví dovednost prezentovat svá data v anglickém jazyce. Kromě prezentačních dovedností a schopnosti publikovat v angličtině by se neměla opomínat ani tvorba handoutů – většina z nich, pokud je doktorandé poskytli, připomínala spíše seminární práci či kopii šesti slajdů z powerpointové prezentace. Přesto bylo zřejmé, že kvalitní handout byl ostatními

účastníky i vedoucími sekcí velmi oceňován. Proto si klademe otázku, zda by tvorba handoutů neměla být jedním z mnoha témat v kurzech akademického psaní.

Doktorandům byla také nabídnuta možnost účastnit se workshopů na téma *Doctoral Defence Workshop* a *Writing for your Research Community*. Zároveň bylo oceněno dvacet studentů za příspěvky prezentované na loňské konferenci. Mezi oceněnými studenty nechybělo ani české zastoupení (Jitka Suchardová-Nováková z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze).

Příští konference ECER nese název *Education and Transition – Contributions from Educational Research* a hostit ji bude Budapešť ve dnech 7.–11. 9. 2015, přičemž opět bude hlavní konferenci předcházet konference pro začínající výzkumníky. Věříme, že zde navážeme na představené teoretické rámce doktorských projektů a budeme moci představit účastníkům data z pilotáží či ze závěrečných dat našich doktorských projektů.

Poděkování: *Naše cesta na ECER 2014 byla umožněna projektem Specifický vysokoleškolský výzkum PedF UK.*

Literatura

- Leithwood, K. (2004). Program and politics: The local uses of international tests. *Curriculum Inquiry*, 34(3), 363–378.
- Mareš, J. (2013). Neviditelná skupina aneb Co s postdoktorandy? *Pedagogická orientace*, 23(1), 5–26.
- Novotná, K., & Krabsová, V. (2013). Formativní hodnocení: případová studie. *Pedagogika*, 63(3), 355–371.

Veronika Laufková, Vít Št'astný, Monika Boušková
veronika.laufkova@pedf.cuni.cz
vit.stastny@pedf.cuni.cz
monisek.bouskova@seznam.cz